

de Zelfzwichter

2016 / 2

Drie poldermolens in het Westerkwartier
Molen Joeswert als onderneming
Van Fraeylema naar Fraeylema

de Zelfzwichter

Jaargang 20, nummer 2

juni 2016

ISSN 1877-7732

Losse nummers: 4 euro plus porto

De Zelfzwichter is het kwartaalblad van
HET GRONINGER MOLENHUIS.

Het blad verschijnt in de maanden maart,
juni, oktober en december.

Donateurs van de Stichting Het Groninger
Molenhuis ontvangen het blad automatisch.

DONATIES

Minimaal 20 euro per jaar

Het Groninger Molenhuis

Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen

(050) 313 00 52

info@groningermolenhuis.nl

www.groningermolenhuis.nl

Rekeningnummer: NL32 TRIO 0784 8534 28

REDACTIE

Tineke de Danschutter, Johan van Dijk,

Jan Kugel, Tjerd van Riemsdijk

eindredacteur

Thea Pol

pol@erfgoedpartners.nl

Aan dit nummer werkten mee:

Herman Bink, Albert Buursma, Jan Danes,

Boukje Tanja, Anne Wieringa

De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden artikelen in te korten en/of
aan te passen. Overname van artikelen is
eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Vormgevingsconcept

Opmaak

Drukwerk

Oplage

Sluitingsdatum

kopij 2016/3

Dineke Buist

Bert Holtkamp

Drukkerij Tienkamp

700 exemplaren

19 juli 2016

OMSLAG-thema 2016: De molen en zijn omgeving

Nummer 2 gaat over de economische waarde van molens

Henk Berends, Mark Hazenberg en Anja Hoogduin: drie
poldermolenaars in het Westerkwartier voor de molen
De Eendracht in Sebaldeburen

Foto's: (voorkant) Jelte Oosterhuis;

(achterkant) Elmer Spaargaren

Achtergrond: Krimstermolen Zuidwolde

AutoCAD-tekening: Lammert Groenewold (1960-2016)

Voorpagina's 2016:

De molen en zijn omgeving

3 De economische betekenis van drie
poldermolens in het Westerkwartier

7 Molen Joeswert als onderneming

11 Molenwandeling 'Van Fraeylema naar
Fraeylema'

13 Verrassende molenfoto

15 Molenonderhoud

18 Ander molennieuws

23 Agenda

Het Groninger Molenarchief is gevestigd
in het Groninger Molenhuis

Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen

(050) 313 00 52

(geopend maandag t/m woensdag)

molenarchief@groningermolenhuis.nl

POLDERMOLEN DE EENDRACHT (1887) TE SEBALDEBUREN
MARTIJN SCHOLTENS

Zelfzwichter

Een wieksysteem met kleppen die automatisch
openen en sluiten afhankelijk van de wisselende
windkracht. Eén van de verbeteringen ten
opzichte van de oudhollandse zeilwieken.

TEKST: ALBERT BUURSMA

FOTO'S: JELTE OOSTERHUIS

De economische betekenis van drie poldermolens in het Westerkwartier

ANJA HOOGDUIN

Vroeger was een poldermolen 'van levensbelang' om soms bijna letterlijk 'het hoofd boven water te houden'. Met de komst van motoraandrijving werden door windkracht aangedreven molens overbodig. Heeft de poldermolen (in het Westerkwartier) tegenwoordig nog een economische betekenis?

Om deze vraag te beantwoorden zit ik op een voorjaarsdag aan tafel met drie doorgewinterde poldermolenaars: Anja Hoogduin begon in 1982 in Zuid-Holland, maar is na haar verhuizing naar Groningen sinds 2014 molenaar op de Zuidwendinger bij Viervelaten. Mark Hazenberg startte 1985 op De Kievit te Grijskerk en verruilde die in '88 voor de Westerhorner aldaar. Henk Berends, gastheer vandaag, heeft de langste staat van dienst: hij kreeg in 1975 zijn molenaarsdiploma en zit sindsdien op de Eendracht te Sebaldeburen.

Ter verwelkoming draait deze molen, zij het 'voor de prins'. Henk: "Met regen is het altijd mooi, dan heb je ten minste water in de sloot. Dat is vrijwel alleen in de winterperiode. Nu nemen de bomen en planten weer water op en is het water hier al op zomerpeil."

Waterschap en defensie

De meeste poldermolens kunnen nog werken op windenergie en leveren zo een bijdrage aan de polderbemaling. Daardoor is er een relatie met het waterschap, nu Noorderzijlvest, hierna 'Waterschap' genoemd. Henk legt uit: "Molenstichting Westerkwartier e.o. krijgt van het Waterschap huurpenningen voor de onderbouw: de vijzel, vijzelbak en de stenen onderbouw. In praktijk hebben de molens veelal een

elektrische aandrijving, die in een stand-bypositie gezet kan worden, of op 'bemand', als de molenaar wil draaien. Het 'windgedeelte' is voor rekening van de Molenstichting. Onlangs is molenstichting Westerkwartier opgegaan in de nieuwe molenstichting De Groninger Poldermolens.

Vroeger was er nog een andere partij bij de waterhuishouding in Groningen betrokken: defensie. In het kader van de landsverdediging moesten gebieden in Nederland onder water gezet – 'geïnundeerd' – kunnen worden. Defensie droeg daarom bij aan aanleg en onderhoud van dijken, waterwegen, molens en gemalen. Mark: "De Westerhorner was de laatste molen, die in het kader van de BWO, Bescherming

HENK BERENDS

Waterstaatswerken in Oorlogstijd, subsidie kreeg voor restauratie. Dat ging in 1988 om 75 procent van het totaalbedrag."

Contacten met het Waterschap

Hoe is de verhouding met het Waterschap? Anja: "Toen er bij mijn molen twee nieuwe molenaars kwamen, Jack Korf en Ben Herbrink, was er even contact. Iemand kwam vertellen wat wel en niet kon, zoals in welke stand je het gemaal moet zetten als je met de molen wilt malen. Eerder moest je dat aan het Waterschap

vragen via een SMSje, nu gaat dat via een bedienings-paneel." Henk vult aan: "Mijn molen heeft nu een elektromotor met bediening voor reservebemaling. Tot 1990 was dat nog hoofdbemaling, maar er kwam een nieuw gemaal aan de Woldweg, met één pomp. In 1999 werden twee polders samengevoegd tot één, waardoor het water niet goed weg wilde, want het moest over een veel grotere afstand afgevoerd worden. De molen speelt daarom nog een rol. Vanuit het Waterschap heb ik in al die jaren maar één of twee keer het verzoek gekregen om bij te malen."

De molens van Mark en Anja vallen onder de hoofdbemaling. Wanneer de molen niet op de wind draait, moet de bediening op 'stand-by' staan. Is dat niet het geval en het gaat flink regenen, kan het gebeuren dat er in het weekend iemand van het Waterschap moet komen om een knop in de juiste stand te zetten. Dat overkwam Mark bijna: "Ik ben dat eenmaal vergeten, maar ben er toen 's avonds voor teruggegaan; het was zwaar weer... dus er moest wel iets gebeuren." Anja vindt het 'concurreren' met het elektrische gemaal een sport: "Bij regenval is het mooi dat je met de molen gaat malen en het gewenste peil bereikt, voordat het gemaal aanslaat. Maar als je teveel maalt, wordt er gebeld, of komt er iemand langs."

Dat laatste heeft Mark eenmaal meegemaakt: "Op de Westerhorner zat een collega uit het zuiden des lands. Die ging zeer enthousiast een heel weekend malen. Nou, die heeft wel heel wat teweeggebracht. Er volgde een onderhoud met iemand van het Waterschap in de

trant van: "Dat moet niet weer gebeuren". Boeren waren boos dat de kanten van het land inzakten, doordat de opwaartse waterdruk verdween." Volgens Henk valt het met onderbemaling in zijn polder wel mee: "Je kunt hier wel wat lager malen dan het voorgeschreven peil, want het water vult toch wel weer aan. Ik heb wel eens een belletje gehad, wanneer het te laag was, maar het loopt er hier zo weer in."

Poldermolen als redder in nood?

Hoe belangrijk is de poldermolen met windaandrijving in geval van calamiteiten, zoals bijvoorbeeld de hoge waterstand in 1997 toen het benedengedeelte van het Groninger Museum onderliep? Mark: "Er was toen wel hoog water, maar het was niet echt extreem." Daarentegen heeft Henk het jaren eerder wel anders meegemaakt: "Dat was in 1979, met de sneeuwwinter. Toen de dooi inviel, is alles hier ondergelopen. Je wilde wel malen, maar er was geen wind. De boezems waren ook helemaal vol, dus je kon het water ook niet zomaar wegpompen. Het heeft nog lang geduurd voor alles weer op peil was."

Anja hoopt stiekem dat het gemaal nog eens een keer niet zou werken, zodat de Zuidwendinger als redder in nood zou moeten fungeren. Mark reageert: "Ik heb dat één keer meegemaakt. Dat was in 1999 met hoog water, toen juist de motor vervangen werd. Het water liep toen bijna over het dijkje. We hebben toen anderhalve week op de wind gedraaid. Daar moest overdag rekening mee gehouden worden." Anja: "Dat

lijkt me wel mooi, daar kijk je nu vast met plezier op terug."

Contacten met boeren, Molenstichting en andere organisaties

Mark: "Vroeger had je de Molenstichting Westerkwartier, toen ging het er nogal familiair aan toe." Anja valt hem bij: "Ja, er werd niet voor niets gesproken over de 'Familie Westerkwartier'. Mark: "Als je iets wilde doen, dan sprak je bestuurslid Raven en werd het door de

MARK HAZENBERG

technische commissie zo opgelost. Het is nu even wat stiller, maar er is ook nog maar net een nieuwe organisatie, Stichting De Groninger Poldermolens. De contacten met de boeren, de 'ingelanden' die hun landerijen in de molenpolders hebben, zijn schaars. Henk: "Het contact met de boeren verloopt meestal via het polderbestuur. Er is hier een natuurgebied gecreëerd en daarvan vond de beherende natuurorganisatie, Staatsbosbeheer, het peil wel eens wat te laag, maar dat is opgelost door de aanleg van een stuw. De lage gedeelten hier zijn meestal uitgeveend. Vroeger was dat 'onland', veelal van de kerk en moeilijk verhuurbaar. Je kon maar eenmaal per jaar hooien. Je hebt lage en hoge stukken land... Dat maakt het moeilijk om het qua waterpeil voor iedere boer goed te doen: voor de boeren met laag land is de waterstand al snel te hoog en voor degenen met hoger gelegen land staat het al snel te laag."

Tegenwoordige betekenis van de poldermolen

Voor wat het publieksbereik betreft is de situatie bij poldermolens heel anders dan korenmolens. Die laatste staan veelal in of bij een dorp. Voor de aanvoer van graan of andere gewassen en afvoer van meel of andere maalproducten moest zo'n molen goed bereikbaar zijn. De poldermolen was er voor de bemaling van een polder en ligt vaak wat meer afgelegen. De

bereikbaarheid is daardoor veelal minder goed en je moet rekening houden met anderen. Anja: "Bij de Zuidwendinger is er het 'recht van overpad' [het recht om via de grond/via het erf van iemand te passeren, A.B.], maar je gaat dan wel vlakbij de keuken van een boerderij langs. Dat is natuurlijk niet bevorderlijk voor de privacy van die bewoners." Ook Henk heeft met het recht van overpad te maken.

Op de vraag wat de huidige betekenis van de poldermolen is, antwoordt Anja: "In eerste instantie moet de molen in geval van nood inzetbaar zijn. En verder is het ook wel mooi om in de winter het gemaal vóór te zijn. Niet alleen om de sport, maar het bespaart ook elektriciteit. Ik vind het zelf ook geweldig om molenaar te zijn, zo midden in het land. Als je in alle rust bezig bent met malen, kan ik daar erg van genieten." De elektriciteitsbesparing door windbemaling is volgens Henk bescheiden: "Als je gaat rekenen is de opbrengst van de molen eigenlijk minimaal. Je spaart niet veel elektriciteit uit met windmalen. Wanneer er niet elektrisch zou worden gemaal, zou het land onder water lopen. De economische waarde van molens is niet meer zo groot als vroeger. Wel vind ik dat poldermolens over het algemeen te veel stil staan. Vaak is er maar één molenaar, wanneer er meer zouden zijn, zou hij vaker kunnen draaien."

Molen Joeswert als onderneming

Hoe vergaat het de beroepsmolenaar? Is het molenaarschap nog rendabel? Kan de molenaar ook anno 2016 nog van zijn molenwerkzaamheden leven? Daarover praat ik met beroepsmolenaar Rolf Wassens (1953) en molenaar in opleiding Dirk Doeglas (1961) op de korenmolen Joeswert in Feerwerd.

Molen Joeswert tekent zich af tegen een strak blauwe lucht en draait volop als ik er, in Feerwerd aangekomen, mijn auto parkeer. Er staat een stevig windje. Dirk Doeglas verwelkomt mij en biedt mij tegelijk een kop thee aan. "Rolf is boven," zegt hij. Ik klim de steile trappen op mij vasthoudend aan dikke touwen. Boven staat Rolf Wassens met iemand te praten. Dat moet boven het lawaai van de draaiende molen uitkomen. Na de kennismaking vult Rolf nog een paar zakken met meel. Dan zet hij de molen stil. Weer beneden voor de molen aan een tafel in de lentezon praten we met z'n drieën verder.

Beroepsmolenaar Rolf Wassens

Rolf en Dirk zijn niet de enige molenaars op de Joeswert. Vrijwillig molenaar Libbe Kooistra* draait één dag in de week; Rolf en Dirk werken er beiden drie dagen per week.

Rolf komt uit een echte molenaarsfamilie uit de omgeving van Balkbrug (Ov.) en Zuidwolde (Dr.) en dat gaat wel zeven generaties terug, zijn vader uitgezonderd (... "te hard werken, te weinig opbrengst..."). Rolf werd evenwel aangestoken door het enthousiasme van zijn grootvader voor de molen. En hij is nu al 36 jaar met plezier molenaar. "Ik heb op verschillende molens

als leerling en jarenlang in Schiedam als gezelschap gewerkt. In 1980 heb ik het bedrijf van Henk Epskamp hier overgenomen. In het begin was er niet veel werk en er mankeerde nogal wat aan de molen. Mede dankzij timmerman en vrijwillig molenaar Jacob Oosterhoff is het door veelvuldig houtgebruik een authentieke molen gebleven. We hebben in de loop van de tijd diverse fraaie machines uit oude maalderijen in België, Duitsland en Nederland gehaald en hier een nieuw leven gegeven. Het is een compleet ingerichte wind- en motormaalderij geworden, waarmee één man gemakkelijk kan werken. De afzet steeg snel en liep in de topjaren tegen de 12 ton per week aan. Toch waren er ook tegenslagen, een aantal faillissementen van klanten heeft geld gekost. We zaten vooral in de biologische hoek en dan is een windmolen een voordeel. In de loop van de tijd is de markt echter harder geworden, de grote jongens bemoeiden zich ermee en de prijzen kwamen onder druk te staan. We zaten ook in de regionale hoek met boer Datema direct bij de molen en het 'Speltproject-Pieterburen' met enorm veel publiciteit dankzij Hanny Hiddema. Een groot succes was ook het 'Groninger Landbrood', dat over heel de provincie verkocht werd. Je moet iedere keer weer iets anders bedenken om bij te blijven. Gelukkig kwam de broodbakmachine ons de zelfbakkers

brenge. Maar eisen zoals HACCP en verregaande aansprakelijkheidstoestanden naar Amerikaans voorbeeld maakten het er allemaal niet makkelijker op. Dat kostte brouwerij 'Quist' de kop. En een paar jaar later ook onze grootste klant 'Impuls' in Pieterburen. Het wegvallen van 'Impuls' sleepte mij bijna mee, want de omzet valt weg maar de kosten gaan door. Al met al een enerverende tijd, heel leuk, maar het gaat allemaal niet vanzelf."

Hoofd boven water houden

Rolf: "Ik werd gedwongen bijverdiensten te zoeken. Dat deed ik eerst in Eelde op de bloemenveiling, waar allerlei mensen wat uren bij elkaar sprokelden om hun eigen bedrijf overeind te houden. We zaten daardoor meteen ook, mooi meegenomen, in het ziekenfonds. Wel gezellig werk, maar het leverde te weinig op. Ik had het geluk dat scholen toen zaten te springen om docenten en lesgeven kun je ook heel goed als partitimer doen. En ja, dat lukte. Sinds augustus 2000 werk ik 14 uur per week als docent geschiedenis en economie aan het Lauwerscollege in Grijpskerk. Verzekerd, pensioen, vakantiegeld. Kende ik allemaal niet. Daarnaast doe ik nog altijd nog veel werk op de molen."

Afbouwen

Rolf: "Inmiddels zijn we jaren verder en wordt het tijd wat minder hard te werken en meer tijd te besteden aan vrouw en hobby's. Daarom deed ik in 2013 de winkel over aan Dirk en Libbe doet steeds meer het maalwerk. Dirk volgt de cursus, dus hij gaat straks het malen ook leren en met die winkel zit er weer meer perspectief in. Ik blijf dan wel wat assisteren en hier een daar andere molenaars helpen zoals met het billen van de molensteen. Blijft mooi, zo'n molen."

De molenwinkel van Dirk Doeglas

De molenwinkel bevindt zich tot nu toe beneden in de molen. Maar de ruimte is eigenlijk te klein en te stoffig, het is er benauwd. Niet alle producten kunnen goed onder de aandacht gebracht worden. Daarom zijn er plannen gemaakt de winkel te verplaatsen. Die komt in de schuur naast de molen (90 m²). Een gedeelte daarvan wordt ingericht als molenwinkel maar dan ruimer van opzet. Zo komt er fors meer plaats voor graanopslag.

Voor het overblijvende gedeelte van de schuur worden ook plannen ontwikkeld. Dirk: "De winkel zit hier al 35 jaar, we hebben een uitgebreide klantenkring uit de wijde omgeving. Rolf is meestermolenaar en men weet dat al jaren. Voor het speltmeel komen er zelfs klanten

uit Amsterdam om een paar zakken van 25 kg op te halen. Ons assortiment is ruim en varieert van meel en bloem van tarwe, spelt, gerst, rogge, boekweit tot mais, en meer. Daarnaast verkopen we broodbakmixen, cakemixen, koekjesmixen en het fameuze speltpannen-koekenmeel van Joeswert, dat we ook aan verschillende restaurants leveren. Mijn bedoeling is het assortiment uit te breiden. En in de ruimte naast de winkel zou in de toekomst wellicht een kleine horecagelegenheid kunnen komen. Die kan gebruikt worden door dagjesmensen en bezoekers. Denk bijvoorbeeld aan de deelnemers van de Jazzfietstour en aan die van de Tocht om de Noord."

Ook voor Dirk is het belangrijk de molen en de molenwinkel zo rendabel mogelijk te maken. Van huis uit socioloog werkte hij tot voor kort als onderzoeker bij het UMCG in Groningen. Hij deed ondermeer onderzoek naar de functie van hun sociaal netwerk als steun voor reumapatiënten en de invloed daarvan op hun welzijn. Ook deed hij onderzoek bij de RUG naar de effecten van een eventuele invoering van de kilometerheffing in het verkeer. Was verder werkzaam op terreinen van onderwijskunde, psychiatrie en de klinische farmacologie. Allemaal tijdelijk werk, projecten van soms enkele jaren. Rond zijn vijftigste beseft hij

dat er keuzes gemaakt moeten worden. Daarom ook is hij aan de opleiding tot vrijwillig molenaar begonnen. Binnenkort wil hij als beroepsmolenaar op de Joeswert en in de nieuwe molenwinkel aan het werk zijn. Voor zijn opleiding heeft hij de eerste examens met succes afgelegd.

Oergraan spelt

We krijgen het nog even over de spelt-hype. Voor spelt is de laatste jaren een hernieuwde belangstelling en dan vooral voor biologisch gekweekte spelt. Dirk haalt nog even het 'Speltproject-Pieterburen' aan waar de molen deel van uitmaakt. Dit project loopt nog steeds, al bijna 10 jaar. Het heeft als doel: spelt promoten als een oergezond voedsel."

Op de site van molen Joeswert vind ik, kort samengevat, over dit oergraan nog meer informatie: *'Spelt is een voorloper van de huidige tarwesoorten. Al 7.000 jaar geleden werd het hier gekweekt en verbouwd. In de landbouw is er minder bemesting voor nodig, spelt is beter resistent tegen ziekte, heeft een harde korrel en een hoog gehalte aan gluten. Het bevat verder vitaminen, mineralen, koolhydraten, vetten en eiwitten (meer dan andere graansoorten). Spelt is rijk aan aminozuren en wekt daardoor vrolijk makende hormonen op.... "Spelt maakt gelukkig" zou een uitspraak zijn van Hildegard von Bingen...(Duitse benedictijnse abdis uit de twaalfde eeuw). Bovendien is spelt makkelijk te verteren, regelt een gelijkmakende bloedsuikerspiegel (minder behoefte aan tussendoortjes) en is bijzonder geschikt voor diabetici. Spelt is voor veel mensen waaronder sporters een krachtige fitmaker.'*

Ferme taal allemaal. Oergezond dus. Dirk: "Spelt is de laatste jaren drie keer zo duur geworden als tarwe. De laatste maanden daalt de prijs weer wat. Wij verkopen producten met 100% spelt, in de supermarkt mag een product met een veel minder speltgehalte al zo genoemd worden, dit in tegenstelling tot volkoren dat wettelijk altijd 100% volkoren moet bevatten. Onze Groninger spelt is afkomstig van het biologisch landbouwbedrijf van boer Ale Havenga uit Kloosterburen. Hij verbouwt de zuiverste soort spelt: 'Oberkulmer Rotkorn'."

De derde partner in het 'Speltproject-Pieterburen' is Bakkerij Peters in Leens. Die bakt van het door de Joeswert gemalen spelt fantastisch mooie en lekkere broden: van 100% speltmeel.

Website

Op de website van de Joeswert kun je diverse recepten vinden om iets met spelt te bereiden. Die website gaat ook op de schop, zodat hij binnenkort nog beter functioneert.

Skal gecertificeerd: biologische producten

Sinds kort is de molenwinkel skal gecertificeerd. Dat betekent dat de producten ook daadwerkelijk aan de biologische wetgeving voldoen en daar op gecontroleerd worden. Dat schept vertrouwen bij de consument. Zo doen ze er bij de molen Joeswert alles aan om zo duurzaam mogelijk bezig te zijn. Op weg naar een grotere winkel, een groter assortiment richting plattelandswinkel, met groente, sapjes, vlees, eieren enzovoorts. Daarbij komt dan wat horeca, een terras voor dagjesmensen, eventueel een keuken voor een hapje als een pannenkoek.

Ik wens Dirk Doeglas succes met de winkel en alle plannen die op stapel staan.

* Graag verwelkomen ze op de Joeswert een jonge molenaar (v/m) die wil leren malen. Dit onder supervisie van Libbe Kooistra (en Rolf Wassens op de achtergrond).

Korenmolens Joeswert (1855)

- Gebouwd als achtkante stellingmolen • Pel- en korenmolens
- Pellen: gerst voor de soepenbrij
- Malen: gerst en haver voor veeboeren • Breken: rogge voor de bakker

Eigenaar: Molenstichting Winsum
Diverse restauraties; laatste van 2011/2012

Website: www.joeswert.nl

Geopend: vrijdag en zaterdag van 13:30 – 17:30 uur
of na telefonische afspraak met Dirk Doeglas
(06) 44 09 65 36.

TEKST: BOUKJE TANJA

FOTO: UIT BROCHURE

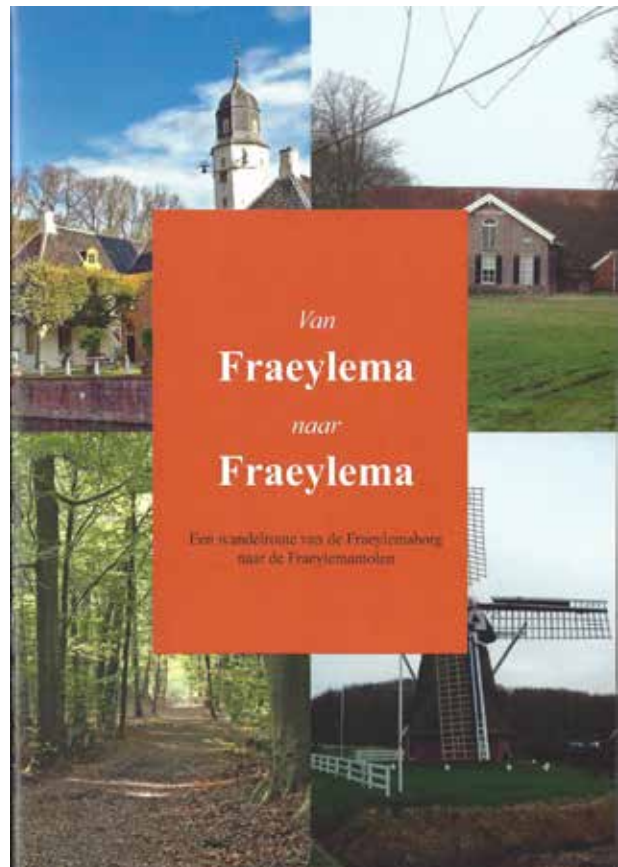
Molenwandeling 'Van Fraeylema naar Fraeylema'

Interview met Annet Westrup en Henk Helmantel over de Molenwandeling 'Van Fraeylema naar Fraeylema'

"In 2012, het themajaar van de Historische Buitenplaatsen, is de activiteitencommissie van de Slochter Molenstichting op het idee gebracht de Fraeylemamolen en de Fraeylemaborg aan elkaar te koppelen", vertelt molenaar Henk Helmantel. De commissie is toen gaan praten met de directie van de borg. Annet Westrup, educatief medewerkster van de Fraeylemaborg, is sinds die tijd bij de organisatie van de wandelingen betrokken, waarbij er steeds contact is gebleven tussen de borg en de molenstichting, sinds 1 april 2014 Molenstichting Midden-en Oost Groningen. Ze zijn beiden erg tevreden over de samenwerking. "Al brainstormend kwamen we al gauw uit op een wandeling tussen de borg en de molen en zijn we dat verder gaan uitwerken," zegt Annet. "Het past ook erg goed in de ontwikkeling van erfgoedtrajecten in de provincie."

De route

De route begint bij de borg. Gids Annet vertelt bij het portret in de Grote Zaal over borgheer Hendrik de Sandra Veldtman, die veel veranderingen in en rond de borg tot stand bracht. Hij gaf in 1786 opdracht voor de bouw van de molen aan de Groenedijk. "Daarna lopen we langs een aantal monumenten aan de Hoofdweg, waaronder het Hoge Huis of Rechthuis. Vervolgens via de Boslaan door het Kleine Bos ofwel het Lutje Bos naar de Fraeylemamolen, 'Meneers-meulen', waar de molenaars Roelof Beugel en Koos Uil uitgebreid hun

verhaal vertellen." De wandeling duurt ongeveer twee en half uur. Er zijn nu vier wandelingen verspreid over het jaar: natuurlijk tijdens de Nationale Molendag in mei, een avond in de zomer, tijdens de Open Monu-

mentendag en een speciale kinderwandeling in oktober, tijdens Oktobermaand Kindermaand.

Ook andere wandelingen

Van het een komt het ander: "We hebben ook een boekje van de wandeling gemaakt en een puzzeltocht voor de kinderen, te koop bij de borg en de molen." Leuk is dat verhalenverteller Gerhard Landman is aangehaakt: begonnen als aardigheid, loopt hij nu vaak mee met de groep en vertelt in het Gronings verhalen. Bij het monument van K. ter Laan bijvoorbeeld, die veel heeft betekend voor de Groningse taal en cultuur, en "natuurlijk een verhaal bij de koffie en koek bij de molen."

Data en kosten

vrijdag 29 juli, avondwandeling, start 19:00 uur
zaterdag 10 september, Open Monumentendag, start 14:00 uur

zondag 9 oktober, speciaal voor families/kinderen (Oktobermaand Kindermaand), start 13:30 uur

De start is steeds bij de Oranjerie op het voorterrein van de borg.

De kosten voor volwassenen zijn € 3,00; Kinderen gratis. Reserveren is noodzakelijk (0598-421568)

In 2014 is ook het idee voor een vervolgwandeling uitgewerkt. Helmantel heeft naast de molen nog een passie, de kerk van Slochteren. Na contact hierover met de directie van de stichting Landgoed Fraeylemaborg is er nu ook paar keer per jaar een wandeling van de borg naar de kerk. Ook bij deze wandeling begint Annet met informatie over de verschillende borgheren en vandaar gaat het naar de kerk, waar Helmantel als gids optreedt. Bij de Open Monumentendag in 2014 reed er voor het eerst ook een koetsje tussen de borg, de molen en de kerk. Een mooie uitwerking van het erfgoedtraject, waarbij meerder monumenten bij elkaar worden betrokken!

Annet en Henk zijn beide zeer tevreden over het project. De wandelingen zijn gevarieerd, er is aandacht voor de borg, de kerk, monumenten als het Rechthuis en de molen. Ook de deelnemers zijn tevreden: Annet ziet vaak eenzelfde patroon, ze begint met een groep mensen (gemiddeld 20 man), die elkaar niet kennen, maar gaande de wandeling vindt er een soort verbredering plaats en het eindigt altijd "gezellig, je proeft sfeer."

Verrassende molenfoto

De verrassende molenfoto van Jan Danes. De hand is deze keer van molenaar Anja Hoogduin in het graan van molen Windlust in Overschild.

DUNNING MOLENBOUW

ONDERHOUD • RESTAURATIE

Provincialeweg 28 • Adorp • 050-3061221

info@dunning-molenbouw.nl

fax: 0598-450013

06-51856323

www.dunning-molenbouw.nl

Wieringa molenbouwadvies

Geert Reindersstraat 20 • 9951 CC Winsum

T (0595) 44 31 92 • M 06 55 80 85 93

info@wieringamolenbouwadvies.nl

www.wieringamolenbouwadvies.nl

Koning
Molenzellen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer

Sipke Koning
06-44003400

www.koning-molenzellen.nl

DISCUS
UW HUISDIEREN SPECIAALZAAK
Ekkelkamp

- * Tropische vissen, aquariums en benodigdheden
- * Hengelsport en benodigdheden
- * Vogels, vissen en knaagdieren
- * Hondensport, dierbenodigdheden
- * Diervverzorging en -apotheek
- * Paarden- en veevoerders
- * Klompen en laarzen

Fa. Ekkelkamp
Rijksstraatweg 135 Haren
tel. 050-535 02 15

**Deze rubriek gaat over timmeren, schilderen
en restaureren aan de Groninger molens**

MOLENONDERHOUD

Ook deze keer een beeldreportage van diverse molens in onderhoud.

Koren- en houtzaagmolen Bovenrijge (020)
te Ten Boer
De fokwieken zijn hersteld

Poldermolen Langelandster
(021)
te Garmerwolde
Schilderwerk en nieuwe baard

Poldermolen Koningslaagte
(031) te Zuidwolde.
Metselwerk waterloop
hersteld

Korenmolen Germania (025)
te Thesinge
Metselwerk onderbouw
hersteld

Koren- en pelmolen
Stormvogel (070)
te Loppersum
Omheining bovenbonkelaar
ten bate van de veiligheid

ANDER MOLENNIEUWS

Toelatingsexamens

Zaterdag 19 maart bracht Jan Frankes "zijn" molen, De Hoop te Middelstum, in gereedheid voor twee toelatingsexamens. Dirk Doeglas uit Feerwerd en Bert Hogewerf uit Warffum werden door de examencommissie van het Gilde van Vrijwilliger Molenaars, afdeling Groningen aan de tand gevoeld over hun kennis en vaardigheid. Beide kandidaten volgen hun opleiding op De Vier Winden te Pieterburen bij instructeur Derk Jan Tinga. Zowel Dirk als Bert lieten er geen twijfel over bestaan. Ze toonden over ruim voldoende kennis en vaardigheid te beschikken. De examencommissie, de molenaar van De Hoop en hun instructeur mochten hen feliciteren met deze eerste geslaagde stap. In het najaar zullen ze de volgende (en hopelijke laatste) stap gaan maken tot gecertificeerde molenaar tijdens het landelijk examen van de Vereniging De Hollandse Molen. Alvast veel succes!

Een lintje voor drie molenaars

En weer kunnen wij melding maken van molenaars die koninklijk zijn onderscheiden. Op 26 april werden Gerda Koster-Westervarder, Klaas Strijk en Bé Oomkens in molen Edens in Winschoten benoemd tot Lid in de orde van Oranje Nassau en ontvingen zij uit handen van burgemeester Smit van de gemeente Oldambt de bijbehorende versierselen. Joep Gründemann schreef een kort verslag van de plechtigheid.

De drie oud-instructeurs van het Gilde van Vrijwillige Molenaars werden volledig verrast door de binnenkomst van de burgemeester, van familie en andere genodigden. Ze zaten te wachten op de interviewer van de redactie van de Zelfwichter. De binnenkomst van deze groep familieleden en bekenden leidde tot grote verrassing bij de drie. De burgemeester memoreerde met een lange opsomming de belangeloze inzet voor de

Van links naar rechts:
Bé Oomkens,
Gerda Koster-Westervarder
en Klaas Strijk

vele maatschappelijke zaken die de drie hebben uitgevoerd, waaronder hun jarenlange inspanningen voor de molens van de gemeente Oldambt en de vele molenaars die zij als instructeur hebben opgeleid tot vrijwillig molenaar. "Drie onderscheidingen voor drie molenaars, die ook nog allerlei andere bestuurlijke functies vervulden en die de liefde voor het ambacht wisten over te brengen op een nieuwe generatie molenaars. De molens in Oldambt kunnen in vreugdestand!" Daarna speldde hij uit naam van de koning de versierselen op, als blijk van waardering. Mede door hun inzet draaien de molens in Oost-Groningen en daarbuiten nog regelmatig. Gelukkig zijn ze alle drie opgevolgd als instructeur, zodat de instructie nog jaren door kan gaan. Tegenwoordig hebben ze bijna 100 jaar instructie gegeven aan misschien wel 50 nieuwe molenaars. Een prestatie die nu de welverdiende erkenning heeft gekregen.

Groninger Molenweekend
Molenaarsambacht: Werelderfgoed?!
11 en 12 juni 2016

Het thema van het Groninger Molenweekend 2016 is 'Molenaarsambacht: Werelderfgoed?!' In november 2015 is door Nederland het molenaarsambacht bij de UNESCO voorgedragen als immaterieel erfgoed. Voor de organisatie van het Groninger Molenweekend een goede reden om voor dit thema te kiezen.

Het publiek kan de molenaar aan het werk zien en ervaren dat er veel kennis en vaardigheden nodig zijn om de molen veilig en doelmatig te laten draaien. En dat in soms sterk wisselende weersomstandigheden. Behalve de molenaar aan het werk zien, worden er ook diverse activiteiten op en rond de molen georganiseerd. De ansichtkaart in deze Zelfzwichter, net als vorig jaar een ontwerp van Monique Beijer, kan gebruikt worden om mensen uit te nodigen een of meerdere molens te bezoeken tijdens het Groninger Molenweekend. Sinds 2015 is het programma te raadplegen via onze website: www.groningermolenuis.nl. Molenorganisaties kunnen op deze manier tot kort voor het Molenweekend hun informatie aan ons doorgeven.

Feest in molen Hollands Welvaart in Mensingeweer

(door: Mieke Linders, één van de 'molenmeiden')

Met het feestelijke jubileum ter gelegenheid van het 160-jarig bestaan van molen Hollands Welvaart in september 2015 en daarbij de presentatie van het molenboek nog vers in het geheugen, dient zich een volgende viering aan: het tienjarig bestaan van koffie- en theeschenkerij 'In de Malle Molen' op 10 juli.

Elke zondag en molendag, wanneer de molen open is voor bezichtiging, zorgen de vrijwilligsters van stichting Hollands Welvaart,

de 'molenmeiden', voor een 'feestje' op de begane grond met hun lekkers - ondermeer zelfgebakken taart en poffert- en gezelligheid. In die tien jaar werd de molen met de koffie- en theeschenkerij een begrip in de omgeving. Pieterpad-wandelaars vinden er hun halteplaats en veel toeristen van heinde en ver laten zich graag voorlichten door de aanwezige molenaar. Streekproducten zijn er verkrijgbaar, er is een digitale luistertocht en kinderen en volwassenen kunnen zelf meel malen op de handgraanmolen. Bijzonder is ook dat de molen dit voorjaar weer maalvaardig werd gemaakt door de molenaars. Wat een evenementen vonden plaats, wat een bedrijvigheid werd door de vier molenvrouwen op poten gezet. Dit zoveel jarige bestaan is dan ook zeker een feestelijke herdenking waard.

Tien jaar molenvrouwen: de molen houdt ons bij elkaar, werkt verbindend. Menigeen in het dorp verbaast zich erover dat wij, vier vrouwen het 'zo lang' volhouden. Bij het Groninger landschap schijnen ze ons aan te duiden met 'de dames'.

Expositie

Tot en met de maand juni is op de Waaierijzolder nog de sfeervolle expositie te zien van Petra van Kalker met objecten van huizen en bootjes en van Noor Agter, die installaties maakte van molens en vogels. Die kunst zal op 10 juli plaats maken voor een uitbundige expositie van een veelvoud aan kunstenaars met kleiner werk, waarvoor de molen en de koffie- en theeschenkerij de inspiratie vormden. Het zal een gedenkwaardige dag worden met een extra feestelijke opening van de tentoonstelling. Behalve de molen staat immers ook het Groninger Landschap, de eigenaar van de molen, deze zomer in het zonnetje vanwege het 80-jarige bestaan. Burgemeester Koos Wiersma van de gemeente De Marne zal spreken. Er zal live muziek zijn van de meerkoppige volksmuziekband 'De Bende van de Broekstreek'. De wieken zullen draaien. En de molenvrouwen zullen zonder enige twijfel weer al hun gastvrijheid inzetten.

Nota bene

Het volgende 'feest' zal muziekfestival 'Mensswingesweer' worden op zondagmiddag 11 september. De Hollands Welvaart neemt hieraan deel met een fameuze band achter de molen. Swingruimte te over! Een

jaarlijks terugkerend festijn volgt dan nog: Oktobermaand Kindermaand met een verrassingsprogramma voor de jonge molenliefhebbers.

www.molenmensingeweer.com/facebook

Quiltfestival Eemsmond

10, 11 en 12 juni 2016

Alweer voor de vierde keer wordt een Quiltfestival in de gemeente Eemsmond gehouden. Prominente quilters uit binnen- en buitenland exposeren op 22 karaktervolle locaties in Noord-Groningen. De getoonde quilts variëren van traditioneel tot art. Ook een drietal molens fungeert als expositieplek: Eva in Usquert (Jeanette Renooij en Alie Kool, wollen quilts/traditioneel), Grote Geert in Kantens (gebreide quilts, (motieven)) en Windlust in Zandeweer (Anneke Tuitman met traditionele quilts).

www.quiltfestival.nl

Drentse Molendag

27 augustus 2016

Een groot aantal van de 38 molens in Drenthe is zaterdag 27 augustus 2016 in vol ornaat te bekijken. Het merendeel opent dan de deuren voor publiek. De vrijwillige molenaars staan klaar om bezoek te ontvangen. Op diverse molens zijn extra activiteiten. Soms wordt brood gebakken, in Roderwolde en Zuidlaren wordt olie geslagen en in deze molens zijn ook veel andere bezienswaardigheden. Op enkele molens wordt gemalen en hier en daar zijn fiets- en wandelroutes verkrijgbaar. In Zuidwolde ijveren molenaars voor herstel van een vervallen molen, in Meppel (De Vliet) wordt gewerkt aan een mosterdmalerij, Gieten heeft een sinds lang weer werkende hulpmotor. Voor meer (actuele) info zie www.molensindrenthe.nl

Weercursus

(door: Jan Kugel)

Een van de onderdelen van het cursusboek voor de opleiding van vrijwillige molenaars is onder hoofdstuk 8 het weer. Dit onderdeel wordt bij vele (aankomende) molenaars als moeilijk ervaren. Het hoofdstuk in het cursusboek wordt dikwijls als lastig te lezen en moeilijk te begrijpen beoordeeld. Ook zouden er fouten in staan.

Om tegemoet te komen aan de punten van kritiek heeft het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) aan de meteoroloog David Henneveld te Soest de opdracht gegeven om

METEOROLOOG DAVID HENNEVELD DEELT IN NIEUWLEUSEN ZIJN KENNIS OVER HET WEER MET MOLENAARS

het aan te passen en waar nodig te herschrijven. Binnenkort hopen de leden van het Gilde een herzien hoofdstuk 8 op de mat te vinden. Intussen geeft David een zesdelige cursus voor leden van het GVM. Omdat het van het grootste belang geacht wordt, dat haar leden bijgeschoold kunnen worden, steunt het landelijke Gilde deelname voor haar leden in financiële zin. De eerste cursus werd gegeven in het westen van het land. De afdeling Drenthe van het GVM trachtte ook voor haar leden de cursus van David van de grond te krijgen, maar de belangstelling in deze provincie bleek te klein. Daarom werden via de diverse afdelingen ook de molenaars in Overijssel, Friesland en Groningen in de gelegenheid gesteld om in te schrijven. En met succes.... De cursus kon doorgang vinden. Elf Groninger molenaars/ molenaars-in-opleiding trokken in de maanden maart en april op donderdagavond richting Nieuwleusen, waar in de bijgebouwen van molen Massier de kennis over het weer werd aangescherpt. David Henneveld liet het echter niet alleen bij een blok theorie. Hij nam de cursisten mee naar buiten om ze te wijzen op de aanwijzingen van de wolken in de lucht van dat moment (zie foto). De cursisten kregen enkele dagen later

elke les via de mail thuis. Deze presentaties zijn rijkelijk voorzien van foto's. De cursisten waren unaniem van mening, dat de cursus best wel moeilijk was, maar zeer de moeite waard en.....zeer verhelderend.

Oktobermaand Kindermaand

In oktober heeft voor de vijftiende keer het evenement Oktobermaand Kindermaand plaats. In deze maand kunnen kinderen in de basisschoolleeftijd kennismaken met kunst en cultuur. De afgelopen jaren hebben steeds meer instellingen in Groningen ontdekt hoe leuk het is om mee te doen aan dit evenement. Ook steeds meer molenorganisaties ontdekken de waarde van Oktobermaand Kindermaand.

Het is namelijk een mooie manier om kinderen op een laagdrempelige manier in contact te brengen met kunst en cultuur.

MOLENSTEENMAKERIJ

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.

Restauratie van stenen en maalstoelen.

Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.

Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Rijksweg 146 6586 AB Plasmolen, Nederland

Telefoon: 024-696 36 54 / Fax: 024-696 36 57

GSM: 0653667686 / E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkookmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:

Donderdag en vrijdag 10.00-17.00 uur

Zaterdag 10.00-16.00 uur

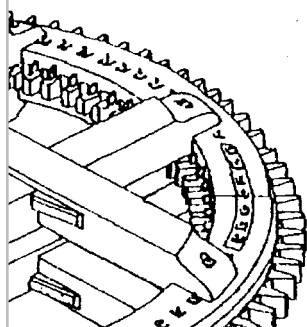
Molenaar J.J. Pot

Telefoon (0598) 39 49 53

Aannemers-Restauratie &
Molmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4a, 9677 TW Heiligerlee. +0031(0)597 - 591660
info@molemavof.nl www.molemavof.nl

Het Groninger Landschap

Steun de molens van Het Groninger Landschap
Word Donateur

www.groningerlandschap.nl of bel: 050 - 313 59 01

AGENDA

11 en 12 juni	Groninger Molenweekend 2016
10, 11, 12 juni	Quiltfestival Noord-Groningen
19 juli	Kopijsluiting voor de Zelfzwichter 2016.3
27 augustus	Drentse Molendag

MOLEN HOLLANDS WELVAART TE MENSINGEWEER TIJDENS DE EDITIE 2014 VAN OKTOBERMAAND KINDERMAAND

Rolf Wassens en Dirk Doeglas
in hun molen Joeswert in
Feerwerd

ELMER SPAARGAREN

